

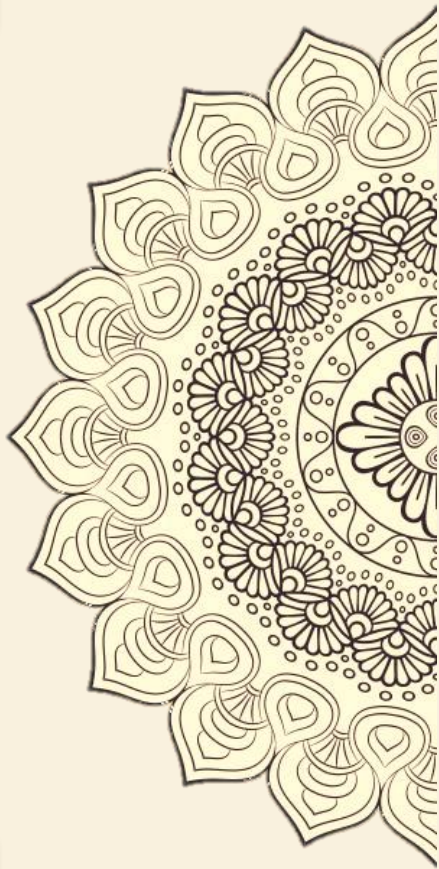
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تیسین زیارت براساس اندیشہ ابن سینا

سعید حسن زاده

همایش الهیات زیارت
۲۴ آبان ۱۴۰۲
مشهد مقدس

ابن سینا و مفاهیم دینی

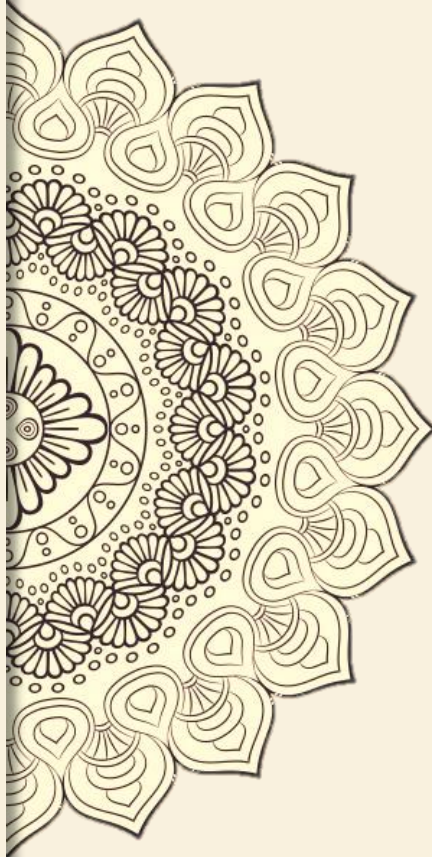
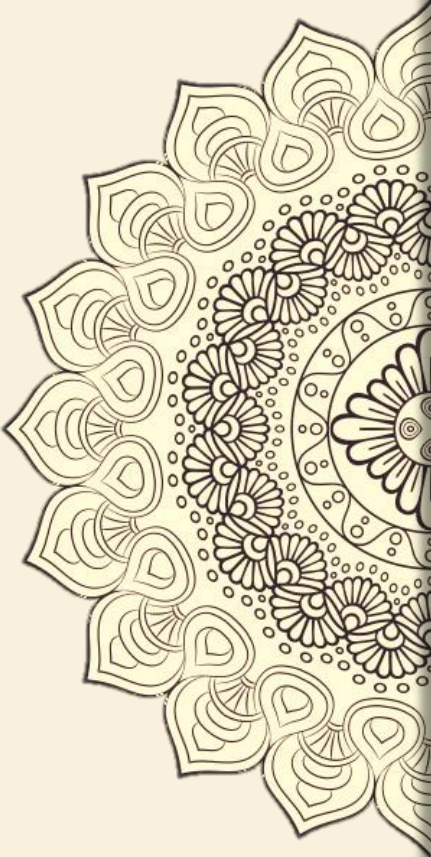
تفسیر آیات قرآن کریم:
سوره ناس، فلق، توحید، دخان و ...

عدل الهی:
رساله فی الارزاق

اثبات نبوت

ملائکہ، قضا و قدر، ماہیت صلاہ و ...

زیارت

رسالة في سبب استجابة الدعاء و كيفية الزيارة و تأثيرها

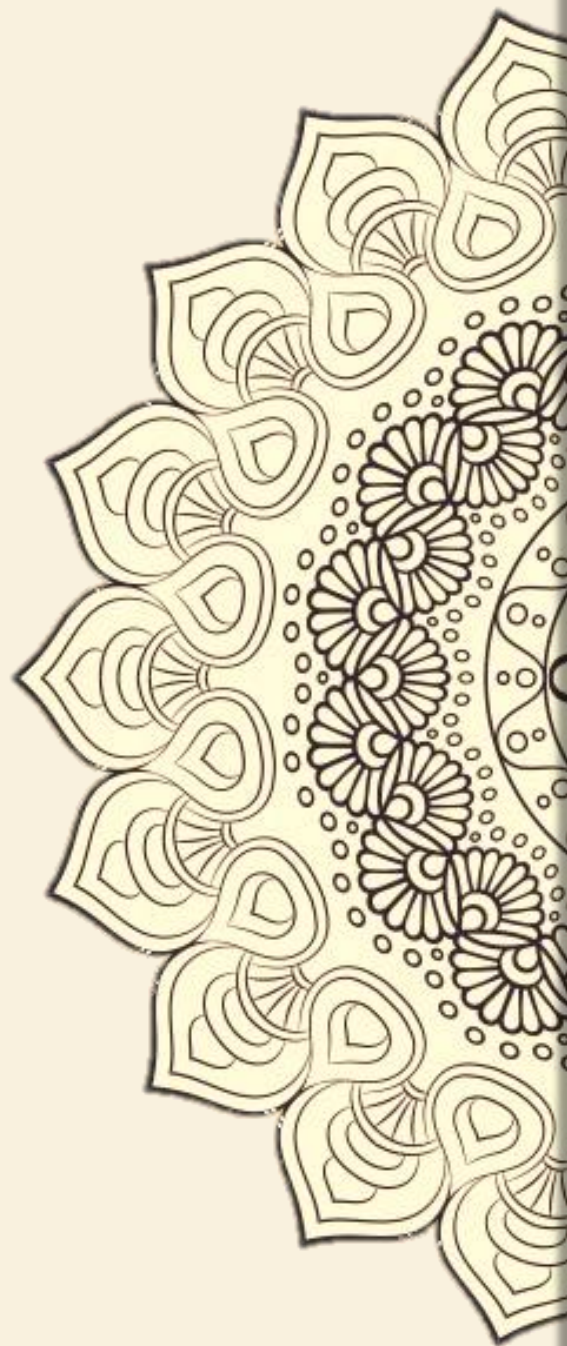
پرسشی از جانب ابی سعید (ابن ابی الخیر / ابن
ابی الحسن / ؟) درباره سبب اجابت دعا،
کیفیت زیارت، حقیقت زیارت و تأثیر زیارت در
نفوس و بدن ها

زیارت:

در نگاه ابن سینا در هنگام زیارت، فرد زائر از فرد زیارت شده (مزور) استمداد و کمک می طلبد و از او می خواهد که خیر به او برسد و یا اذیت و ضرر از او دور شود. در هر حال فرد زائر از فرد زیارت شده یک وضعیت مطلوب را درخواست می کند

نتیجه زیارت:

پس از این طلب و درخواست، فرد زیارت شده (مزور) به زائر خیر می رساند و یا شری را از او دفع می نماید

مقدمات تبیین زیارت

۱. معرفی نظام هستی:

اولین مبدأ واجب الوجود است و همه موجودات غیر از او ممکن الوجود هستند. وجود واجب الوجود از خود او و وجود دیگران از او است. همه موجودات از او موجود شده اند. پس از واجب الوجود عقول مفارق وجود دارند که ملائکه مقربون نیز نامیده می شوند. پس از ایشان نفوس آسمانی هستند که به اجرام آسمانی تعلق دارند. پس از آن، عناصر اربعه هستند که با امتزاج و ترکیب خود زمینه پدید آمدن آثار علوی، معادن، نبات، حیوان و انسان می شوند. انسان شریف ترین موجود در این عالم مادون قمر است که در سیر کمالی خود می تواند مشابه جواهر ثابت و مفارق (عقول) شود

واجب الوجود به صورت مستقیم در عالم ماده فعل انجام نمی دهد بلکه او در عقول تأثیر می گذارد و عقول در نفوس فلکی تأثیر می گذارند. نفوس فلکی به سبب شوق مشابَهت با عقول، اجرام خود را به حرکت وا می دارند و در آنها تأثیر می گذارند. اجرام آنها نیز در عالم تحت فلک قمر اثر می گذارد. علاوه بر این، آخرین عقل فعال نیز در عالم ماده اثر می گذارد و معقولات را بر انسان افاضه می کند.

مقدمات تبیین زیارت

۲. نحوه تکون اشیاء مادی:

در نگاه ابن سینا برای پدید آمدن یک صورت جوهری جدید و یا برخی اعراض مانند علم یا حرارت ناشی از نور خورشید، ابتدا باید استعداد آن صورت یا عرض فراهم شود. پس از فراهم شدن استعداد، موجود مفارق، یعنی عقل فعال، صورت یا عرض متناسب با استعداد حاصل شده را ایجاد می کند. موجود مفارق در ایجاد صور و اعراض بخل نمی ورزد بلکه فعل او منوط به شرایط ماده و قابل است. هر گاه ماده و قابل استعداد و شرایط پذیرش کمال جدیدی را داشت، موجود مفارق آن کمال (اعم از کمال جوهری و عرضی) را افاضه می کند. استعداد هر شیء از طرق متناسب با آن شیء پدید می آید. به عنوان مثال استعداد پذیرش صورت معدنی یا قوت از طریق مزاج خاص متناسب با یا قوت، استعداد حرارت ناشی از نور خورشید از مقابله با خورشید و استعداد ادراک کلیات از طریق مرور جزئیات پدید می آید

مقدمت تبیین زیارت

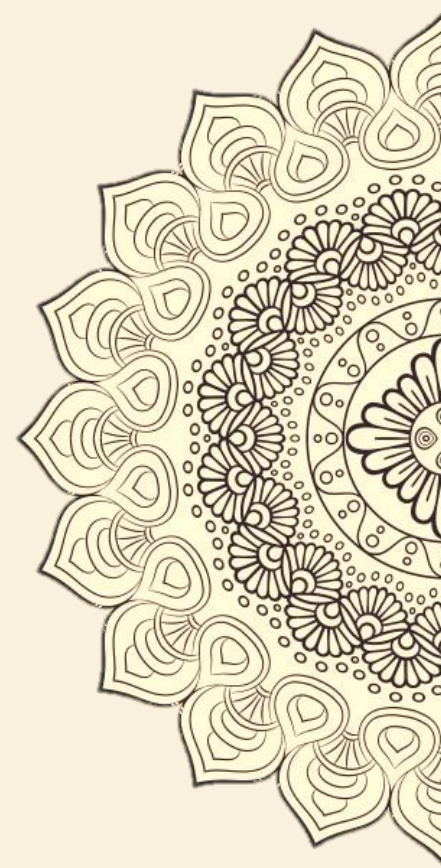

۳. ویژگی های نفس ناطقه:

از نظر او نفوس انسانی از جهت شرافت، عمل و کمال متفاوت اند تا جایی که در برخی از نفوس آثار نبوت و مانند آن ظاهر می شود. نفس انسانی به صورت فطری و یا اکتسابی می تواند به کمال برسد تا آنجا که مشابه عقل فعال شود

از نظر ابن سینا چنین نفسی بعد از مرگ و مفارقت از بدن در عالم خود با مشابه های خود، یعنی عقول مفارق و سایر نفوس سماوی موثر در عالم ماده، باقی و سعادتمند است

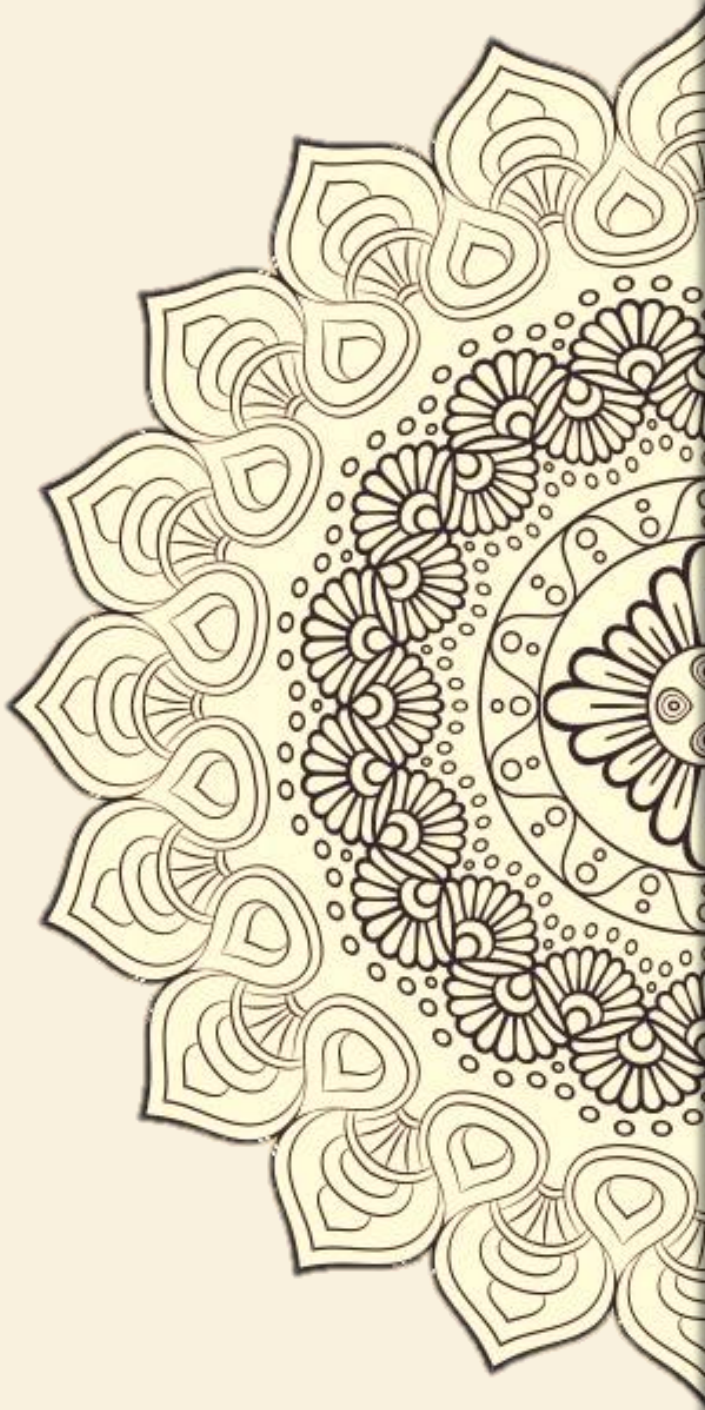
نفس ناطقه به دلیل مشابَهت با عقول می تواند در خارج از بدن خود بدون واسطه بدن تأثیر بگذارد

مقدمات

۱. ترتیب موجودات عالم
۲. تأثیر نفوس سماوی و عقول در عالم ماده
۳. نقش استعداد در پذیرش کمالات
۴. مشابَهت نفس شریف و کامل با عقول و نفوس سماوی

زیارت

انسان با طلب و استمداد از نفس فرد زیارت شده، در
مسیر استعداد برای دریافت کمالات قرار می گیرد و
نفوس شریف زیارت شده با توجه به نزدیکی و
مشابehتی که با عقول دارند، بر اساس استعدادی که
برای زائر پدید آمده، کمالاتی را به او افاضه می کنند،
همانگونه که عقل فعال بر اساس استعداد ماده
کمالاتی را به ماده افاضه می کند

عوامل مؤثر در شکل گیری استعداد

❖ مزاج بدن

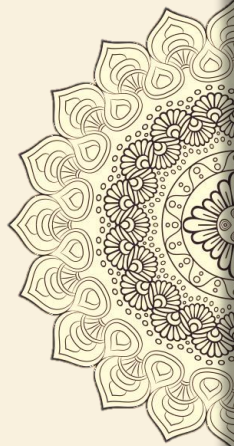
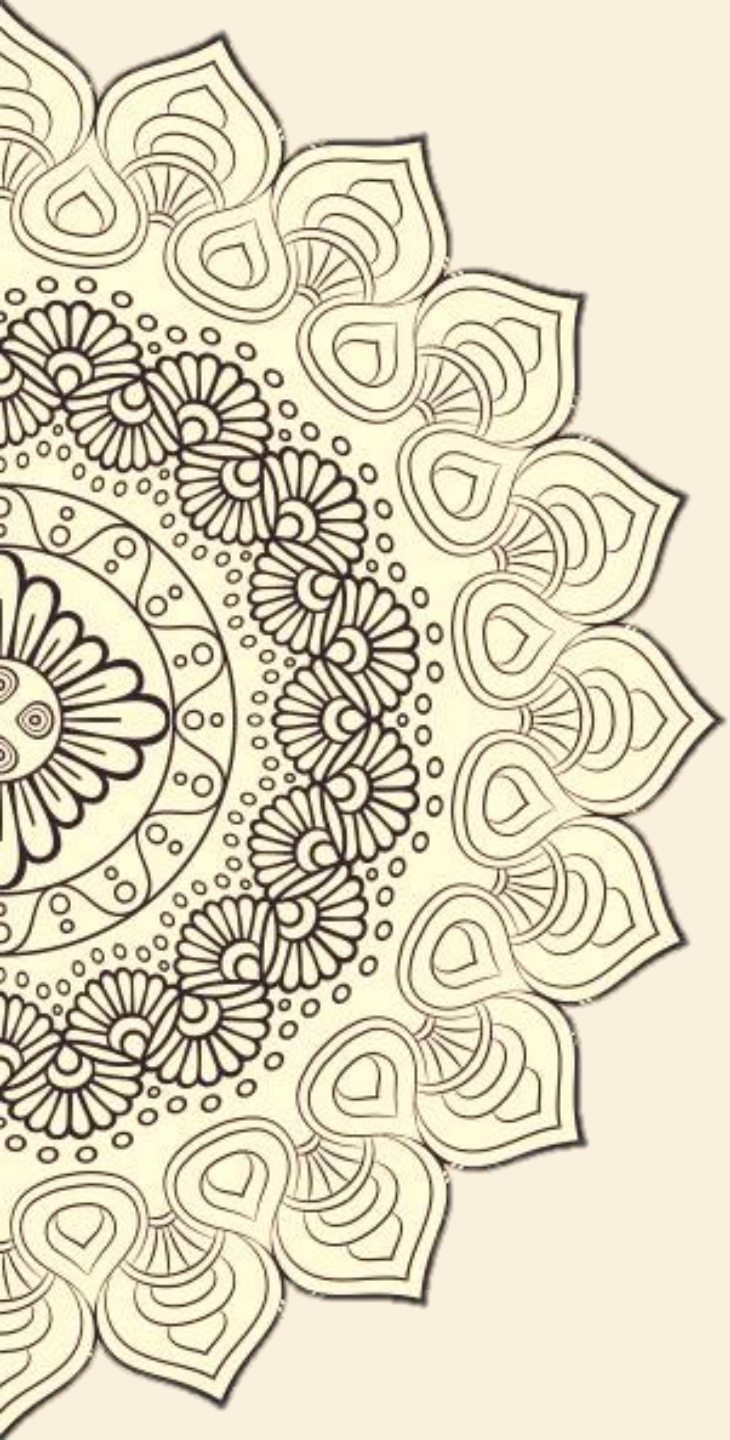
مزاج معتدل سبب می شود استعداد و استعداد به بهترین وجه ممکن صورت پذیرد، به خصوص اگر نفس زائر نیز شریف و قوی باشد

❖ مکان

اگر بدن زائر و زیارت شده در یک مکان باشد استعداد فرد بیشتر می شود. این گونه مکان ها مانند بیت الله الحرام سبب پاک تر شدن ذهن، جمع تر شدن خواطر ذهنی و بهتر شدن استعداد فرد می شود.

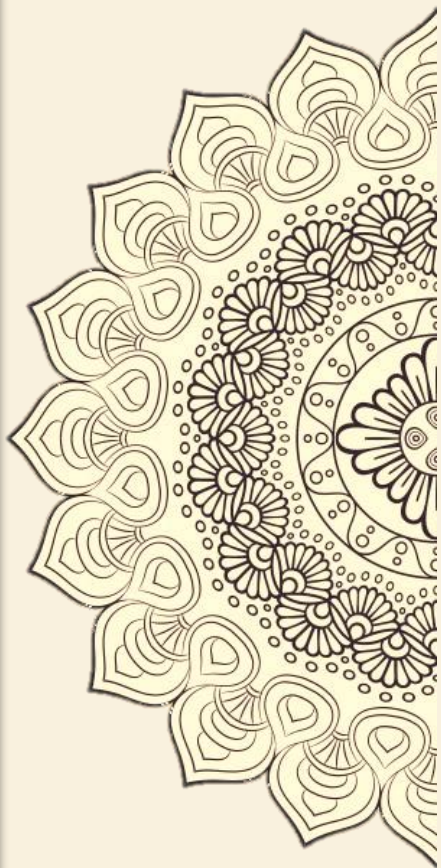
❖ امور نفسانی

امور نفسانی مانند اعراض از دنیا و خوبی های آن، دوری از درگیری های و موانع، توجه نفس به عالم ملکوت و مانند آنها استعداد فرد را برای دریافت کمالات از نفس زیارت شده ارتقا می بخشد

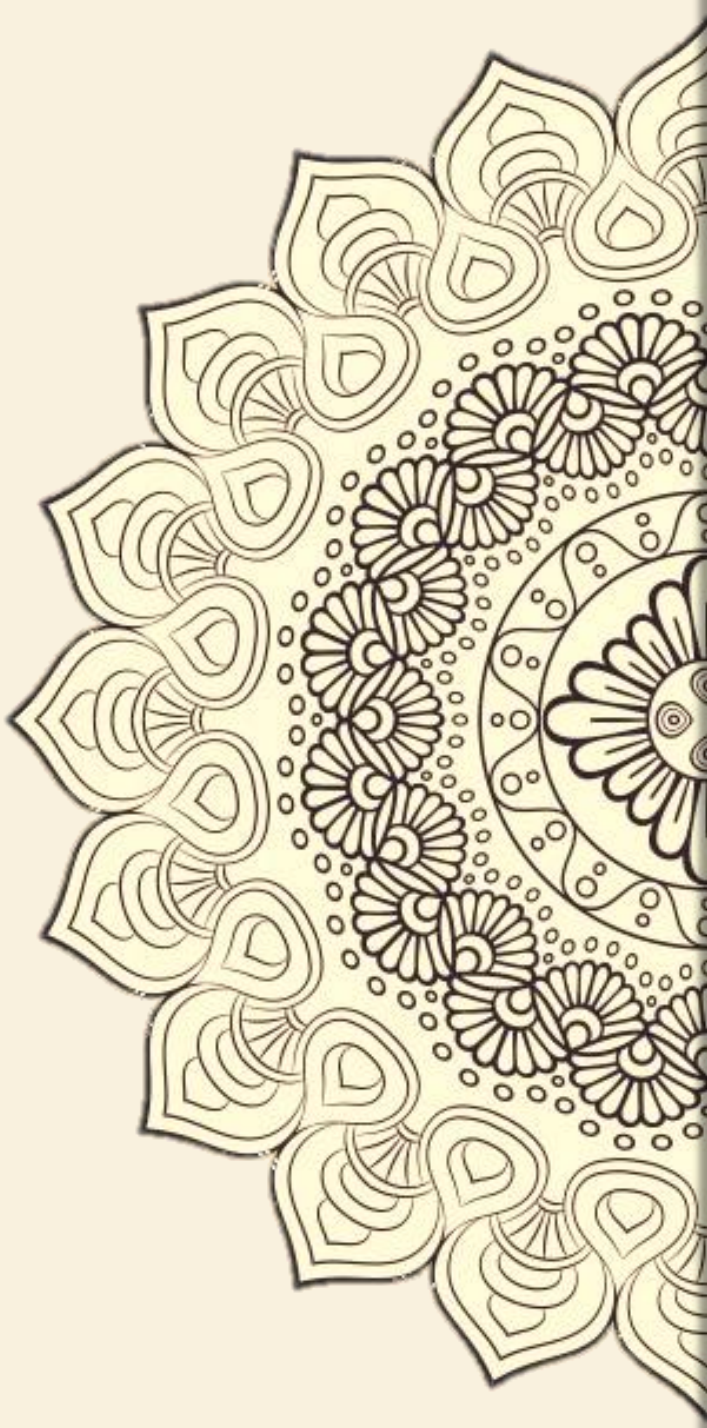
هرچند در سایر آثار ابن سینا چنین تبیینی برای زیارت یافت نشد. عمده مباحث مطرح شده در تبیین زیارت با اندیشه او سازگار است

وجود مقدمات مطرح شده در سایر منابع

- ابن سینا در آثار مختلف (مانند نفس شفا و اشارات) از ضرورت استعداد و سپس افاضه کمال توسط موجود مفارق سخن به میان آورده است.
- او بسیار تأکید دارد که نفوس انسانی مشابه جواهر مفارق هستند. او تأثیر نفس شریف و قوی در نفس و بدن دیگران را منوط به مرگ و جدایی نفس از بدن نمی داند، بلکه نفس قوی زمانی که به بدن مادی تعلق دارد می تواند دامنه تأثیر خود را فراتر از بدن ببرد و در سایر اشیاء عالم تأثیر داشته باشد؛ به تعبیر ابن سینا گویی این نفس نفس عالم می شود.
- حال که این نفس پیش از مفارقت از بدن گویی نفس عالم است و بنا به استعداد و اراده خود اثر می گذارد، می تواند پس از مرگ و مفارقت از بدن این توانایی را همچنان داشته باشد.

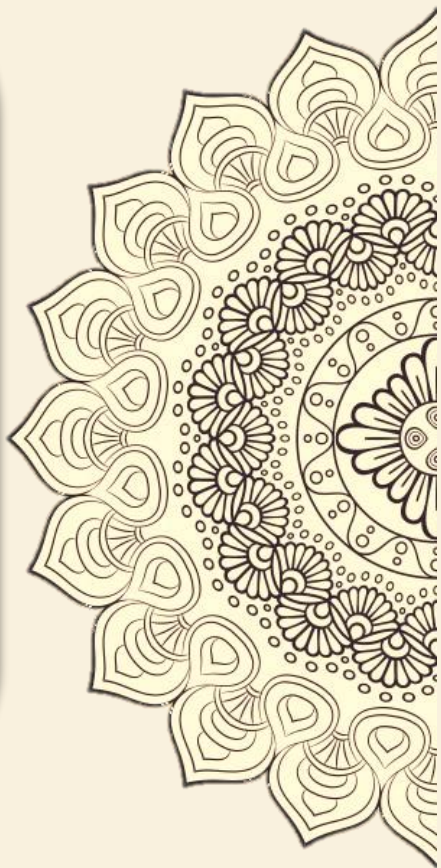
تفاوت نفس شریف قبل و بعد از مرگ

نفس شریف و قوی پیش از مفارقت از بدن، با اراده جزئی و متجدد خود می تواند در عالم تصرف کند. به بیان دیگر نفس قوی که همراه بدن است به تبع همراه بدن بودن ادراکات و حالات جدیدی دارد که این ادراکات سبب پدید آمدن دواعی جدید می گردد و به اعتبار این دواعی می تواند در خارج اثر بگذارد. فعل او در این حالت منوط به استعداد شیء خارجی نیست بلکه منوط به اراده اوست.

در مقابل، پس از مرگ و مفارقت از بدن برای چنین نفسی اراده جزئی متجدد وجود نخواهد داشت، بنابراین فرایند افاضه و ایجاد برای او تفاوت خواهد کرد. شباهت او با عقول در این حالت به بیشترین میزان ممکن خود رسیده است. بنابراین فعل نفس شریف بدون بدن متوقف بر استعداد دیگری است و نه داعی خارج از ذات. نفس شریف مفارق در صورت فراهم شدن استعداد دیگری بدون بخل کمال متناسب با آن استعداد را افاضه می کند.

وجود مقدمات مطرح شده در سایر منابع

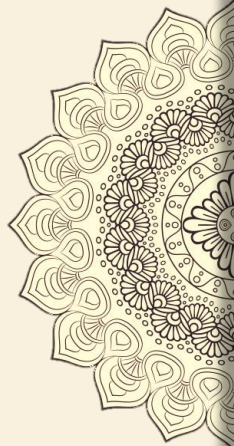
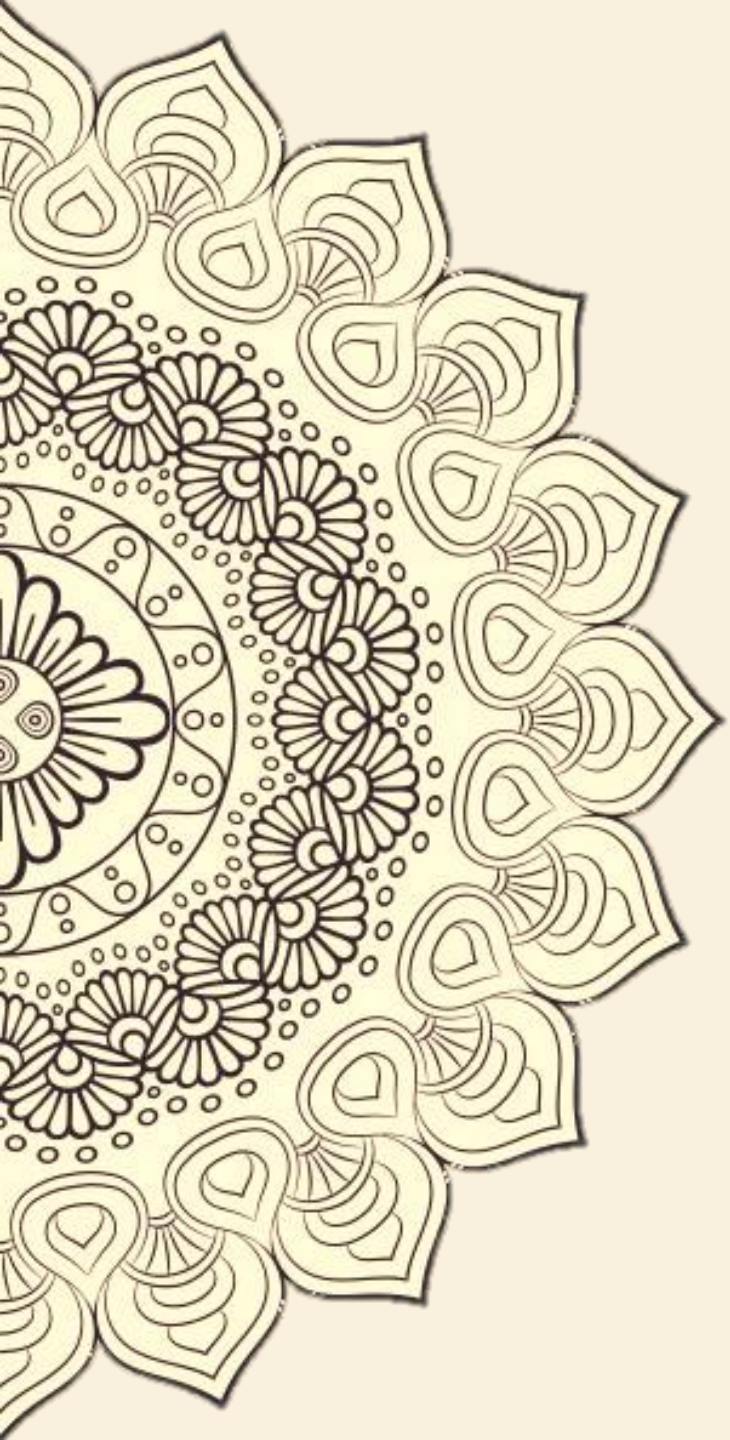

- ابن سینا در نفس شفا و الهیات شفا از تأثیر مزاج در دریافت از ملکوت و تلقی کمالات سخن گفته است
- همچنین عوامل نفسانی ذکر شده نیز از جمله عواملی است که بر اساس شرح اشارات استعداد را برای دریافت کمالات انسانی فراهم می کند.
بنابراین به نظر می رسد آنچه ابن سینا درباره زیارت بیان کرده است با اندیشه او سازگار است مگر تنها یک نکته

ابهام اندیشه ابن سینا در این حوزه چگونگی تأثیر مکان (اجتماع بدن زائر و زیارت شده در یک مکان) در استعداد فرد برای کسب کمالات است.

این ابهام زمانی بیشتر می شود که مکان مذکور به صورت مطلق تأثیر داشته باشد. اگر مکان دفن بدن نفس شریف، با وضعیت افلاک و ستارگان نسبت خاصی داشته باشد و یا از نظر شرایط محیطی مانند نور، هوا و غیر آنها وضعیت ویژه ای داشته باشد، به راحتی می توان از تأثیر آن در استعداد فرد دفاع کرد ولی تبیین اینکه اجتماع با بدن نفس شریف پس از قطع تعلق نفس از آن بدن به صورت مستقیم (نه از جهت تأثیر در ادراکات و مانند آن) در استعداد انسان تأثیر داشته باشد و از آن طریق در استعداد فرد نقش داشته باشد در اندیشه ابن سینا دشوار به نظر می رسد.

ابن سینا می تواند از طریق تجربه بپذیرد که این عامل سبب استعداد می شود، هرچند نتواند لمیت و چرایی آن را تبیین کند.

با تشکر از توجه شما

التماس دعا